

بررسی موانع مؤثر بر تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

خوزستان

Investigation the Barriers of the Dissertation-based Scientific Products of Khuzestan Science and Research Branch of Islamic Azad University Students

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۴/۱۲/۱۰

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۰/۲۱

Mohammad Reza Farhadpour

محمدرضا فرهادپور*

Abstract: This study aimed to investigate the barriers of the dissertation-based scientific products of graduate students in Khuzestan Science and Research Branch, Islamic Azad University (SRBIAU). The research performed using descriptive survey method. The research Population was graduate students SRBIAU and the sample of 380 was selected by stratified random sampling method using Krejcie and Morgan table. Data was collected by researcher-made questionnaire ($\alpha=0.8$). After distributing questionnaire, 296 questionnaires with the return rate about 78 percent returned. The results showed that the time limit for paper preparing (mean = 7.6), lack of support and guidance by supervisor and consultant teacher (mean = 6.66), cultural poverty of research (mean = 6.58), unfamiliarity with English and other languages skills (mean = 6.03), unwillingness and lack of interest (mean = 5.91) and the uncertainty of results of the research findings (mean = 5.9) have been introduced as an effective barrier from students perspective.

چکیده: مطالعه با هدف بررسی موانع مؤثر بر تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان انجام شده است. روش پژوهش توصیفی پیمایشی است. با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۳۸۰ نفر از دانشجویان به عنوان نمونه انتخاب شدند. از پرسشنامه محقق ساخته دارای پایایی $\alpha=0.8$ برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون فریدمن نشان داد که محدودیت زمانی برای ارائه مقاله (میانگین = ۷/۶)، نبود حمایت و راهنمایی از طرف استاد راهنما و مشاور (میانگین = ۶/۶۶) و فقر فرهنگی پژوهش (فقر فرهنگی پژوهش = ۶/۵۸)، آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها (میانگین = ۶/۰۳)، بی‌انگیزگی و نداشتن علاقه (میانگین = ۵/۹۱) و عدم اطمینان از نتایج و یافته‌های پژوهش (میانگین = ۵/۹) به ترتیب مهم‌ترین موانع تولیدات علمی پایان‌نامه-محور دانشجویان هستند.

Keywords: Scientific Products, Graduate Students, Islamic Azad University, Students' Dissertation, Dissertation-based Scientific Products.

واژگان کلیدی: تولیدات علمی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی، دانشگاه آزاد اسلامی، پایان‌نامه‌های دانشجویی، تولیدات علمی پایان‌نامه - محور.

* استادیار گروه مدیریت اطلاعات، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

(M.farhadpour@iauahvaz.ac.ir)

مقدمه

دانشگاه نهادی تأثیرگذار در هر جامعه‌ای است که دروندادش یا دانش‌آموزانی هستند که مقطع متوسطه را در نظام آموزش متوسطه به اتمام رسانده‌اند، یا فارغ-التحصیل مقاطع پایین‌تر نظام آموزش عالی هستند. استقلال کارکردی دانشگاه به‌عنوان نهادی اجتماعی را می‌توان در دو قالب کلی آموزش و پژوهش دسته‌بندی کرد که در عین تعامل بین این دو کارکرد، وابستگی کارکردی آن را نیز نمایان می‌سازد. به بیان ساده‌تر، دانشگاه از یک طرف با تربیت نیروی متخصص، شرایط پویایی و پیشرفت از بُعد نیروی انسانی را برای سایر نهادهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی فراهم می‌سازد و از طرف دیگر، با تولید اندیشه و انجام پژوهش، بستر علمی و فنی توسعه را مهیا می‌کند. در این میان ایجاد تعامل و تعادل بین کارکرد آموزشی و پژوهش مهم است و نباید به بهانه توسعه یکی از این کارکردها، کارکرد دیگر فدا شود و این همان چیزی است که در سال‌های نه‌چندان دور، یکی از چالش‌های مهم آموزش عالی ایران بوده است و به نظر می‌رسد به تبع آن پژوهش (در آن سال‌ها) در دانشگاه‌ها به حاشیه رانده شد.

دانشگاه‌ها همانند بسیاری از سازمان‌های دیگر بر سر منابع کمیاب در حال رقابت هستند. یکی از این منابع نادر، دانشجویان و افرادی هستند که به ادامه تحصیل در مقاطع تحصیلی عالی علاقه‌مندند. با افزایش تعداد واحدهای دانشگاهی در داخل و خارج از کشور، انتخاب‌های متفاوتی فراروی علاقه‌مندان قرار دارد. البته در این بین رتبه و اعتبار واحد دانشگاهی که سالانه از طرف مؤسسات بین‌المللی مانند مرکز رتبه‌بندی شانگهای^۱ - رتبه‌بندی علمی دانشگاه‌های جهان (اس.آر. سی. آروو)^۲، رتبه‌بندی دانشگاه ملی تایوان^۳، کواکرل - سایمون^۴، سایمگو^۵ اعلام می‌شود، از عوامل تأثیرگذار مهم در انتخاب است. لذا دانشگاه‌های مختلف در تلاش هستند تا با ارتقاء جایگاه خود در این رتبه‌بندی‌ها، بتوانند دانشجویان بیشتری را جذب کنند. یکی از این موارد که عموماً در ایران مبنای تصمیم‌گیری قرار می‌گیرد و به‌طور مرتب از طرف پایگاه استنادی جهان اسلام نیز اعلام می‌شود، رتبه‌بندی سایمگو^۶ است. با نگاهی دقیق‌تر به معیارهای ارزشیابی سایمگو از طرف پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس^۶ مشخص

1. Shanghai Ranking Centre, Academic Ranking of World Universities (SRC ARWU)

2. National Taiwan University Ranking

3. Quacquarell- Symonds Ranking

4. Scimago

5. Scimago

6. SCOPUS

می‌شود که محوریت این ارزیابی‌ها بر ویژگی‌های تولیدات علمی هر دانشگاه است. به عبارت ساده‌تر، امروزه کارکرد پژوهشی دانشگاه‌ها در ارتقاء رتبه ملی و بین‌المللی آنها غیرقابل انکار است. تأمل در معیارهای ارزیابی از قبیل شاخص برون‌داد^۱ (تعداد کل مدارک منتشر شده در نشریات علمی نمایه شده در پایگاه اسکوپوس)، شاخص همکاری بین‌المللی^۲ (سهم تولیدات علمی هر مؤسسه در همکاری با مؤسسات خارجی)، شاخص تأثیر نرمال‌سازی شده^۳ (ارتباط بین میانگین تأثیر علمی هر مؤسسه و میانگین جهانی)، شاخص انتشارات با کیفیت بالا^۴ (آن قسمت از تولیدات علمی که دانشگاه در پرنفوذترین نشریات علمی دنیا منتشر می‌کند)، شاخص تخصص^۵ (میزان تمرکز یا پراکندگی موضوعی تولیدات علمی هر مؤسسه)، شاخص نرخ برتری^۶ (آن میزان از تولیدات علمی هر مؤسسه به درصد که در مجموعه ۱۰ درصد برتر از پر استنادترین مقاله‌ها در رشته‌های علمی مرتبط با آنان قرار گرفته‌اند) و شاخص رهبری علمی^۷ (تعداد مقاله‌هایی که در آنها نویسنده مسئول به مؤسسه مورد نظر تعلق دارد)؛ نشان می‌دهد با افزایش میزان رقابت بین دانشگاه‌ها، تولیدات علمی به لحاظ کمی و کیفی در آینده بیش از پیش مورد توجه سیاست‌گذاران قرار خواهد گرفت.

تولیدات علمی از نتایج کارکرد پژوهشی دانشگاه است و پایان‌نامه‌های دانشجویی را می‌توان یکی از خاستگاه‌های اصلی تولیدات علمی دانشگاه دانست. مقوله تولید علم و فناوری مهم‌ترین عامل حفظ بقا، استقلال و پیشرفت کشور و ابزاری جدی برای رقابت در عرصه‌های مختلف جهانی است (نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی، ۱۳۹۱: ۱۲۵). در حالی که رقابت برای قرار گرفتن در رتبه‌های بالاتر روز به روز شدیدتر است و افزایش تولیدات علمی در این گیرودار یکی از محورهای توجه سیاست‌گذاران است، بسیاری از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد با انصراف از نمره مقاله، فارغ‌التحصیل می‌شوند و بدین ترتیب هم امکان استفاده از نتایج پژوهش پایان‌نامه‌های خود را کمرنگ می‌کنند و هم بر میزان تولیدات علمی با وابستگی دانشگاه تأثیر می‌گذارد. مقایسه تعداد دانشجویان و فارغ‌التحصیلان مقاطع تحصیلات تکمیلی با کمیت تولیدات علمی گویای این واقعیت است. لذا با هدف بررسی موانع اثرگذار بر تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه

1. Output

2. International Collaboration

3. Normalized Impact

4. High Quality Publication

5. Specialization Index

6. Excellence Rate

7. Excellence with Leadership

آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان؛ این مسئله مطرح شد که موانع مؤثر بر تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان چیست؟

پیشینه

نگاهی به ادبیات موضوع نشان می‌دهد که طیف وسیعی از عوامل اثرگذار بر تولیدات علمی و فعالیت‌های پژوهشی مورد مطالعه قرار گرفته است. کریمیان، صباغیان و صالح صدق‌پور (۱۳۹۰) به بررسی موانع ده‌گانه راهبردی، آموزشی، سیاسی، مالی، امکاناتی، حرفه‌ای، علمی، فردی، فرهنگی- اجتماعی، مدیریتی- سازمانی و چالش‌های تولید علم در دانشگاه‌های علوم پزشکی به روش پیمایشی، روی نمونه ۲۲۷ نفری پرداختند. بر اساس نتایج، تأثیر همه موانع بر فعالیت‌های تحقیقاتی تأیید شد اما با وجود اینکه موانع مالی بیشترین و موانع سیاسی کمترین میانگین را داشتند، تأثیری بر میزان فعالیت‌های تحقیقاتی نداشته‌اند. از دیدگاه این پژوهش‌گران، رفع موانع پژوهش در دانشگاه بیش از هر چیز متأثر از آموزش و توانمندسازی علمی، فرهنگ‌سازی و اصلاح نگرش‌ها و بهبود روابط انسانی در سطح فرد، دانشگاه و عوامل بیرونی دانشگاه است. نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۱) موانع تولید علم در ابعاد سازمانی - مدیریتی، راهبردی و مالی را از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ با روش توصیفی پیمایشی روی نمونه ۲۲۶ نفری مطالعه کردند. نتایج آنها نشان داد که موانع راهبردی، موانع مالی و موانع سازمانی - مدیریتی در حد بالا بر تولید علم تأثیرگذارند و به ترتیب دارای درجه اهمیت بیشتری هستند. بر اساس یافته‌های این مطالعه، عدم تعامل مناسب دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با بخش صنعتی و اجرایی کشور، کافی نبودن اعتبارات تحقیقاتی و ناتوانی ساختار اجرایی در کاربست نتایج یافته‌های پژوهشی از مهم‌ترین موانع بوده‌اند. نتایج مطالعه ستوده اصل، قربانی و رشیدی‌پور (۱۳۹۳) نیز نشان داد که مشکلات مرتبط با حیطه اداری و مدیریتی، فردی و اجرایی به ترتیب مهم‌ترین مشکلات پژوهش و موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان بودند. مطالعه نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۴) در خصوص موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی نشان داد که موانع فرهنگی-اجتماعی، موانع ارتباطی، موانع آموزشی و موانع فردی بر تولید علم تأثیرگذارند. ضمن اینکه عواملی نظیر شعارزدگی در جذب و نگهداری نخبگان، فقدان ارتباط منسجم و سازمان‌یافته بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، آموزش مبتنی بر انتقال دانش به جای ترویج خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی، غلبه دیدگاه کمیت‌گرایی و

بی‌توجهی به کیفیت فعالیت‌های پژوهشی نزد محققان در سطح خرد عمده‌ترین موانع از گروه‌های مختلف بودند.

در مطالعه دیگری مک کوگان و همکاران^۱ (۲۰۰۲) موانع به‌کارگیری نتایج تحقیقات در تصمیم‌گیری پرستاران را بر روی نمونه ۱۲۲ نفری در قالب موانع فردی، سازمانی، ماهیت اطلاعات پژوهشی و محیطی بررسی کردند. نتایج آنها نشان داد که دشواری تفسیر و استفاده از اطلاعات پژوهشی به خاطر پیچیدگی علمی و مفاد آماری آنها، احساس فقدان حمایت سازمانی علی‌رغم اعتماد به اطلاعات پژوهشی، احساس ناکافی بودن اعتبار بالینی اطلاعات و یافته‌های پژوهشی و فقدان مهارت و انگیزه پرستاران از جمله مهم‌ترین مشکلات و موانع است. شاه، شاه و پیروبون^۲ (۲۰۰۹) نیز در مطالعه‌ای با عنوان نگارش علمی محققان تازه‌کار: آنان با چه مشکلاتی مواجه‌اند؟ با روش کیفی دریافتند که توجه به مشاوره و راهنمایی، حمایت گروه در هدایت و ایجاد انگیزه در این خصوص ضروری است. موس^۳ (۲۰۰۹) موانع نشر متون علمی توسط متخصصان هوشبری را به روش کیفی تحلیل محتوا و با استفاده از مصاحبه بررسی کرد. نتایج یافته‌های وی عوامل زمانی، سازمانی، آمادگی، انگیزه، محدودیت کانال‌های اشاعه و راهنمایی را به‌عنوان موانع معرفی کرد. هم‌چنین آموزش کافی، زمان، مشاوره و راهنمایی، حمایت حرفه‌ای، سازمانی و انگیزشی را به‌عنوان راهبردهای مقابله به موانع در این مطالعه پیشنهاد شده است. هیکس^۴ (۲۰۰۹) زمان، علاقه، انگیزه، منابع و یافته‌ها را به‌عنوان موانع پژوهش مورد مطالعه قرار داده است. تان^۵، آک‌گون شاهین^۶ و کارداش اوزدمیر^۷ (۲۰۱۲) نیز عوامل فردی، سازمانی، تحقیقاتی و ارائه را موانع سودمندی پژوهش‌ها برشمرده است.

امین^۸ (۲۰۱۳) در پژوهش خود به موانع تولید پژوهش‌های با کیفیت کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهای در حال توسعه (مطالعه موردی: پاکستان)، با روش پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه مبتنی بر وب پرداخت. یافته‌ها نشان داد که فقدان تفکر خلاق، فقر فرهنگی پژوهش، نبود ترغیب به پژوهش، ناکافی بودن مهارت پژوهش در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی از موانع تولید پژوهش‌های با کیفیت

^۱. Mc Caughan et al.

^۲. Shah, Shah & Pietrobon

^۳. Moos

^۴. Hicks

^۵. Tan

^۶. Akgun Sahin

^۷. Kardas Ozdemir

^۸. Ameen

کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند. صفوی^۱ (۲۰۱۴) موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیئت علمی علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران را بر روی نمونه ۶۵ نفری، به روش پیمایشی و با به‌کارگیری پرسشنامه محقق‌ساخته بررسی کرده است. یافته‌های وی نشان داد که علی‌رغم علاقه، انگیزه و توانایی بالا در ارتباط با پژوهش، عوامل برون‌سازمانی و ماهوی به ترتیب بیشترین و کمترین تأثیر را بر تولیدات علمی آنها داشته است. ویژورک^۲ و میتگا^۳ (۲۰۱۴) نیز مهارت‌های زبانی و عوامل تأثیرپذیر مترتب بر تولیدات پژوهشی متخصصان رشته بازرگانی در لهستان را با رویکرد کیفی و با استفاده از ابزار مصاحبه مطالعه کردند. از نظر آنها تغییر مقررات مؤسسه و افزایش رقابت دانشگاهی فشار زیادی را بر متخصصان بازرگانی وارد می‌کند تا تولیدات پژوهشی خود را با انتشار در نشریات بین‌المللی دارای ضریب تأثیر توسعه دهند. در کنار مهارت‌های زبانی (دانش زبان انگلیسی و مهارت ارتباطی زبان انگلیسی)، سطوح خویشتن‌داری، خودانگیختگی و اضطراب به‌عنوان عوامل مؤثر مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌ها ارتباط بین همه این عوامل را ثابت کرد و برای افزایش تولیدات علمی پیشنهاد شد که دولت‌مردان و مدیران دانشگاه‌ها بر آموزش زبان انگلیسی و ترغیب مشارکت شبکه تحقیقات بین‌المللی توجه بیشتری کنند. نتایج مطالعه جهان^۴ (۲۰۱۵) در خصوص نگرش کارکنان متخصص بخش مراقبت‌های بهداشتی عمان نشان داد که وقت‌گیر بودن پژوهش و انگیزه‌های مالی مهم‌ترین مانع پژوهش بوده‌اند.

علاوه بر پیشینه‌های فوق، یافته‌های مطالعات دیگری نیز طیف وسیعی از عوامل مؤثر را برشمرده‌اند. نبود معیارهای ارزیابی برای سنجش و نظارت در فعالیتهای پژوهشی، سرمایه‌گذاری ناکافی بخش خصوصی در امر تحقیقات، تخصیص ندادن بودجه مناسب برای بخش‌های پژوهش و توسعه کشور (زارع احمدآبادی، منصوری و طاهری دمنه، ۱۳۸۸)؛ مقررات دست و پاگیر اداری در خصوص اجرای تحقیقات، استفاده نکردن از نتایج تحقیق و نبود بودجه کافی (سرشتی، کاظمیان و دریس، ۱۳۸۹)؛ محدودیت زمان، مهارت‌های نگارشی، کمبود اعتماد به نفس و نبود انگیزه (میزنهلدر^۵ کالینوسکی^۶ و ساندرز، ۱۹۹۵)؛ محدودیت زمانی، علاقه، انگیزه، منابع و

1. Safavi

2. Wiczorek

3. Mitrega

4. Jahan et al.

5. Meisenhelder

6. Kalinoski

یافته‌ها (کوان^۲، وینیاک^۳ و جاسینسکی^۴، ۲۰۰۲)؛ عدم تمایل بخش صنعت به همکاری با دانشگاه، وجود بوروکراسی اداری و عمیق نبودن همکاری بین دانشگاه و صنعت (شیلر و همکاران^۵، ۲۰۰۴)؛ مشکلات مالی و اقتصادی گریبان‌گیر نظام پژوهشی در کشورهای در حال توسعه، امکانات محدود و تجهیزات ناکافی و مشکلات مدیریتی (سوماتیپالا^۶، سربادانا^۷ و پاتل^۸، ۲۰۰۴)؛ محدودیت زمان، نبود اطمینان از نحوه انگیزه، مشکلات فرایند نشر، مشکلات نگارش علمی، نداشتن علاقه به نوشتن (جیتل^۹، ۲۰۰۷) از آن جمله‌اند. با بررسی متون مرتبط و نظر به رویکرد پژوهش، بی‌انگیزگی و نداشتن علاقه، آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها، آشنا نبودن با مهارت نگارش مقاله علمی، اطمینان نداشتن از نتایج یافته‌های پژوهش، نبود حمایت و راهنمایی از طرف استاد راهنما و مشاور، محدودیت زمانی برای ارائه مقاله، ناکافی بودن حمایت‌های مالی، آشنایی نداشتن با فرایند چاپ مقاله، ترس از رد شدن مقاله، کمبود کانال‌های اشاعه نتایج پژوهش و فقر فرهنگی پژوهش از عوامل یازده‌گانه انتخاب شد و مورد مطالعه قرار گرفت تا عمده‌ترین موانع مؤثر بر تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان که مسئله اصلی این پژوهش است، روشن شود. لذا هدف این مطالعه عبارت است از:

- شناسایی مهم‌ترین موانع تولیدات علمی پایان‌نامه - محور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان

و در راستای هدف مطالعه پرسش این پژوهش عبارت است از:

- مهم‌ترین موانع تولیدات علمی پایان‌نامه - محور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان کدامند؟

1. Saunders

2. Cowan

3. Vinayak

4. Jasinski

5. Schiller et al.

6. Sumathipala

7. Siribaddana

8. Patel

9. Jutel

روش پژوهش

این مطالعه با روش پیمایشی توصیفی انجام شد. با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۳۸۰ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بود که گویه‌های مربوط به بی‌انگیزگی و نداشتن علاقه، آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها، آشنا نبودن با مهارت نگارش مقاله علمی، اطمینان نداشتن از نتایج یافته‌های پژوهش، نبود حمایت و راهنمایی از طرف استاد راهنما و مشاور، محدودیت زمانی برای ارائه مقاله، ناکافی بودن حمایت‌های مالی، آشنا نبودن با فرایند چاپ مقاله، ترس از رد شدن مقاله، کمبود کانال‌های اشاعه نتایج پژوهش و فقر فرهنگی پژوهش به‌عنوان عوامل یازده‌گانه مطالعه با مرور منابع مختلف در آن گنجانده شد. سپس روایی آن به شکل صوری با نظر ۱۵ نفر از متخصصان و محققان فعال در حوزه تولیدات علمی تأیید شد و برای سنجش پایایی ابزار، پرسشنامه در اختیار ۴۰ نفر از اعضای جامعه قرار گرفت و پایایی ابزار با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ در مقدار ۰/۸ تأیید شد. سپس تعداد ۳۸۰ پرسشنامه بین اعضای جامعه توزیع و در نهایت تعداد ۲۹۶ پرسشنامه پس از تکمیل دریافت شد. داده‌ها پس از کدگذاری وارد نرم‌افزار اس.پی.اس.اس. نسخه ۲۱ شد و با استفاده از آزمون تی، فریدمن و مربع کای مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

پرسش پژوهش: مهم‌ترین موانع تولیدات علمی پایان‌نامه - محور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان کدامند؟

با هدف بررسی مهم‌ترین موانع تولیدات علمی پایان‌نامه - محور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان از بین موانع یازده‌گانه ابتدا گویه‌های کلی پرسشنامه مورد آزمون قرار گرفت (جدول ۱). برای این منظور از پاسخ‌دهندگان خواسته شد که به گویه‌های پرسشنامه با انتخاب یکی از گزینه‌های کاملاً موافقم = ۵، موافقم = ۴، نظری ندارم = ۳، مخالفم = ۲ و کاملاً مخالفم = ۱ در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت پاسخ دهند. لذا یافته‌های جدول (۱) وضعیت موانع بررسی شده را در سطح خرد نشان می‌دهد. در مرحله بعد گویه‌های مربوط به هریک از موانع یازده‌گانه محاسبه شد تا وضعیت تک‌تک موانع مشخص

شود (جدول ۲). سپس با استفاده از آزمون فریدمن رتبه هر یک از موانع یازده‌گانه مورد آزمون قرار گرفت (جدول ۳).

جدول (۱) توصیف گویه‌های مربوط به موانع ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان

گویه	ردیف	متاگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
نداشتن انگیزه لازم برای ارائه تولیدات علمی	۲۹۶	۳/۱	۱/۰۰۹	۱	۵
نداشتن اشتیاق و علاقه به ارائه تولیدات علمی	۲۹۶	۳	۱/۰۹۲	۱	۵
مهارت نگارش به زبان انگلیسی و یا سایر زبان‌ها	۲۹۶	۳/۰۲	۰/۹۹۴	۱	۵
مهارت در ترجمه منابع علمی از زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها	۲۹۶	۳/۲	۱/۰۹۲	۱	۵
مهارت مقاله‌نویسی	۲۹۶	۳/۱	۱/۰۹	۱	۵
ساختار و الگوهای نگارش علمی	۲۹۶	۳/۱	۱/۱۱	۱	۵
بی‌اعتمادی نسبت به درستی و صحت یافته‌ها	۲۹۶	۳/۰۳	۱/۱۱۵	۱	۵
نداشتن اطمینان از مناسب بودن روش‌های به‌کار رفته در پژوهش	۲۹۶	۳/۱	۱/۰۹۳	۱	۵
نداشتن ارتباط تنگاتنگ با استادان راهنما و مشاور برای اشاعه نتایج	۲۹۶	۳/۲۳	۱/۰۳۱۴	۱	۵
عدم راهنمایی خوب از طرف استادان راهنما برای تدوین مقاله	۲۹۶	۳/۲۲	۰/۹۷۲	۱	۵
ناکافی بودن مهلت زمانی برای ارائه مقاله و دریافت نمره	۲۹۶	۳/۳۱۴	۰/۹۸۷	۱	۵
زمان‌بر بودن کسب نتیجه پذیرش از مجلات	۲۹۶	۳/۷	۰/۹۵۶	۱	۵
هزینه اضافی بابت آماده‌سازی، ویرایش و چاپ	۲۹۶	۳/۰۳	۰/۹۷۷	۱	۵
کم بودن حمایت‌های مالی دانشگاه	۲۹۶	۳/۲۱	۰/۹۹۲	۱	۵
زمان‌بر بودن دریافت تشویق مقالات	۲۹۶	۳/۱۵	۰/۹۳۲	۱	۵
آشنایی نداشتن با فرایند ارسال و چاپ مقاله	۲۹۶	۳	۰/۹۱۱	۱	۵
آشنایی نداشتن با مجلات مرتبط و اعتبار آنها	۲۹۶	۳/۲	۰/۹۴۷	۱	۵
ترس از رد شدن مقاله از سوی داوران مجلات	۲۹۶	۳	۱/۰۵۱	۱	۵

گویه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
ترس از مشخص شدن ایرادات پژوهش توسط داوران	۲۹۶	۳	۱/۰۹۵	۱	۵
کم بودن مجلات رشته/ موضوع تخصصی	۲۹۶	۳	۰/۹۸۸	۱	۵
محدودیت مجلات در پذیرش موضوع پژوهش	۲۹۶	۳/۱	۰/۹۷۶	۱	۵
بی‌توجهی و بی‌تفاوتی جامعه به پژوهش	۲۹۶	۳/۳	۰/۹۶۸	۱	۵
توجه نکردن به نتایج تحقیقات در تصمیم‌گیری‌های کلان ملی و سازمانی	۲۹۶	۳/۳	۱/۰۵۵	۱	۵

یافته‌های جدول (۱) نشان می‌دهد که میانگین همه گویه‌ها بالاتر از حد متوسط قرار دارد و از دیدگاه دانشجویان به‌عنوان مانع تولیدات علمی مطرح بوده‌اند؛ اما در سطح گویه‌ها زمان‌بر بودن کسب نتیجه پذیرش از مجلات (میانگین = ۳/۷)، بی‌توجهی و بی‌تفاوتی جامعه به پژوهش (میانگین = ۳/۳) و بی‌توجهی به نتایج تحقیقات در تصمیم‌گیری‌های کلان ملی و سازمانی (میانگین = ۳/۳) در صدر موانع قرار گرفتند. ضمن اینکه از این حیث نداشتن اشتیاق و علاقه به ارائه تولیدات علمی (میانگین = ۳)، آشنایی نداشتن با فرایند ارسال و چاپ مقاله (میانگین = ۳)، ترس از رد شدن مقاله از سوی داوران مجلات (میانگین = ۳)، ترس از مشخص شدن ایرادات پژوهش توسط داوران (میانگین = ۳) و کم بودن مجلات رشته/ موضوع تخصصی (میانگین = ۳) در سطح پایین‌تر قرار گرفتند.

جدول (۲) آماره‌ها و مقادیر مربوط به آزمون تک نمونه‌ای در خصوص موانع ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

خوزستان

میانگین آزمون = ۲/۵										
موانع	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	مقدار t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری (Sig)	سطح اطمینان		
								تفاوت میانگین	حد پایین / حد بالا	
بی‌انگیزگی و نداشتن علاقه	۲۹۶	۳/۰۴	۰/۹۱۸	۰/۵۳۰	۱۰/۱۶	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۵۴۲	۰/۴۳۷ / ۰/۶۴۷	
آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها	۲۹۶	۳/۱۳	۰/۸۵۶	۰/۰۴۹۷	۱۲/۶۳	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۶۲۸	۰/۵۳۱ / ۰/۷۲۶	
آشنایی نداشتن با مهارت نگارش مقاله علمی	۲۹۶	۳/۱	۰/۸۷۶	۰/۰۵۰۹	۱۱/۵۸	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۵۸۹	۰/۴۸۹ / ۰/۶۸۹	
اطمینان نداشتن از نتایج یافته‌های پژوهش	۲۹۶	۳/۱	۰/۸۵۴	۰/۰۴۹۶	۱۱/۲۲	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۵۵۷	۰/۴۵۹ / ۰/۶۵۵	
نبود حمایت و راهنمایی از طرف استاد راهنما و مشاور	۲۹۶	۳/۲۵	۰/۸۲۹	۰/۰۴۸۱	۱۵	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۷۲۳	۰/۶۲۸ / ۰/۸۱۷	
محدودیت زمانی برای ارائه مقاله	۲۹۶	۳/۵	۰/۷۹۱	۰/۰۴۶	۲۱/۳۶	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۹۸۳	۰/۸۹۲ / ۱/۰۷۳	
ناکافی بودن	۲۹۶	۳/۱۳	۰/۷۳۱	۰/۰۴۲۵	۱۴/۷۸	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۶۲۸	۰/۵۴۴ / ۰/۷۱۱	

میانگین آزمون = ۲/۵									
مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	مقدار t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری (Sig)	تفاوت میانگین	
								حد پایین	حد بالا
حمایت‌های مالی									
آشنا نبودن با فرایند چاپ مقاله	۲۹۶	۳/۱	۰/۷۴۷	۰/۰۴۳۴	۱۳/۲۲	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۵۷۴	۰/۴۸۸
ترس از رد شدن مقاله	۲۹۶	۳	۰/۸۸۷	۰/۰۵۱۵	۸/۳۵	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۴۳۱	۰/۳۹۲
کانال‌های اشاعه نتایج پژوهش	۲۹۶	۳/۰۱	۰/۷۲۷	۰/۰۴۲۳	۱۲/۱۵	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۵۱۳	۰/۴۳۰
فقر فرهنگی پژوهش	۲۹۶	۳/۳	۰/۸۴۲	۰/۰۴۸۹	۱۶/۳۶	۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۸۰۱	۰/۷۰۴

بر اساس یافته‌های جدول (۲) میانگین همه مؤلفه‌ها بالاتر از حد متوسط است. ضمن اینکه مقدار t برای مؤلفه‌های یازده‌گانه از مقدار بحرانی بزرگ‌تر و سطح معناداری ($\text{Sig.} = ۰/۰۰۰$) کمتر از ($۰/۰۵$) است. از این رو با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان ادعا کرد که مؤلفه‌های یازده‌گانه از دیدگاه دانشجویان به‌عنوان مانع تولیدات علمی پایان‌نامه - محور تأثیر داشته‌اند. در این میان، محدودیت زمانی برای ارائه مقاله و فقر فرهنگی پژوهش (میانگین = $۳/۳$) در صدر موانع قرار دارند.

جدول (۳) میانگین رتبه آزمون فریدمن برای موانع ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان

رتبه	میانگین رتبه	مؤلفه
۵	۵/۹۱	بی‌انگیزگی و نداشتن علاقه
۴	۶/۰۳	آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها
۷	۵/۸۴	آشنایی نداشتن با مهارت نگارش مقاله علمی
۶	۵/۹	اطمینان نداشتن از نتایج یافته‌های پژوهش

رتبه	میانگین رتبه	مؤلفه
۲	۶/۶۶	نبود حمایت و راهنمایی از طرف استاد راهنما و مشاور
۱	۷/۶	محدودیت زمانی برای ارائه مقاله
۸	۵/۶	ناکافی بودن حمایت‌های مالی
۹	۵/۵	آشنا نبودن با فرایند چاپ مقاله
۱۱	۵/۰۶	ترس از رد شدن مقاله
۱۰	۵/۳۱	کانال‌های اشاعه نتایج پژوهش
۳	۶/۵۸	فقر فرهنگی پژوهش

یافته‌های جدول (۳) نیز نشان می‌دهد که مؤلفه‌های محدودیت زمانی برای ارائه مقاله (میانگین رتبه ۷/۶)، نبود حمایت از طرف استادان راهنما و مشاور (میانگین رتبه = ۶/۶۶)، فقر فرهنگی پژوهش (میانگین رتبه = ۶/۵۸) و آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها (میانگین رتبه = ۶/۰۳) به ترتیب مهم‌ترین موانع برای تولیدات علمی پایان‌نامه - محور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی بوده‌اند و از این حیث ترس از رد شدن مقاله (میانگین رتبه = ۵/۰۶) و کانال‌های اشاعه نتایج (میانگین رتبه = ۵/۳۱) در رتبه پایین‌تر قرار گرفته‌اند. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که اختلاف بین میانگین رتبه مؤلفه‌های یازده‌گانه محرز است و این اختلاف بین محدودیت زمانی برای ارائه مقاله، حمایت نشدن از طرف استاد راهنما و مشاور و فقر فرهنگی پژوهش با سایر مؤلفه‌ها مشهود است.

جدول (۴) نتایج حاصل از آزمون مربع کای برای بررسی موانع ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان

۲۹۶	تعداد
۱۵۱/۷۴۰	خی دو
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معناداری

همچنین با توجه به نتایج جدول (۴) آزمون مربع کای و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ که کمتر از ۰/۰۵ (سطح خطا) است، می‌توان نتیجه گرفت که تحلیل فریدمن درست بوده است و اختلاف میانگین رتبه‌ها معنی‌دار است.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به هدف و موضوع پژوهش و با مرور آثار پیشین در این حوزه اعم از متون داخلی و خارجی، یازده مؤلفه به‌عنوان موانع تولیدات علمی پایان‌نامه محور مشخص شد و مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بررسی هریک از مؤلفه‌ها به شرح زیر است:

✓ **بی‌انگیزگی و نداشتن علاقه:** انگیزه را اصطلاحاً به نیرویی اطلاق می‌کنند که از درون، فرد را به سمت هدفی سوق می‌دهد (برومند، ۱۳۸۵)؛ و انگیزش را نیز می‌توان به معنای تحریک این فرایند درونی برای حرکت به سمت رفتاری مفید و سودمند تعریف کرد. نداشتن انگیزه برای ارائه تولیدات علمی و بی‌علاقگی به این امر از جمله عوامل مورد بررسی این تحقیق بود که یافته‌ها نشان داد در سطح بالاتر از متوسط به‌عنوان عامل اثرگذار مطرح است. یافته‌های پژوهش در این بخش با نتایج مطالعات میزنهلدر، کالینوسکی و ساندرز (۱۹۹۵)، کوان، وینیاک و جاسینسکی (۲۰۰۲)، جیتل (۲۰۰۷)، شاه، شاه و پیروبون (۲۰۰۹)، موس (۲۰۰۹) و امین (۲۰۱۳) همسو است. با وجود اینکه به نظر می‌رسد علاقه به تولید علمی در دوران تحصیل باید در مقطع تحصیلات تکمیلی در فرد ایجاد شود، دلیل بی‌انگیزگی دانشجویان در ارائه تولیدات علمی ممکن است متأثر از شرایط نابسامان اشتغال پس از دوران فارغ‌التحصیلی، بی‌توجهی به نتایج پژوهش در جامعه و نیز از طرف سازمان‌ها، عجله و شتاب برای فارغ‌التحصیل شدن باشد. مسئله حائز اهمیت دیگر اینکه در بسیاری از موارد، فضا و جو مؤسسه آموزشی و پژوهشی هم در ایجاد انگیزه و علاقه به پژوهش و تولید علمی مؤثر است. از این رو لازم است که متولیان امر شرایطی را فراهم کنند که جایگاه پژوهش‌گران و منزلت آنان در دانشگاه برجسته شود تا الگویی برای دیگران باشند. البته نداشتن سابقه پژوهشی قبل از شروع دوره تحصیلات تکمیلی نیز ممکن است در بی‌انگیزگی افراد مؤثر باشد. به بیان دیگر، وقتی دانشجو درگیر انجام پروژه‌ای تحقیقی می‌شود که قبلاً سابقه نداشته است و به‌ویژه اگر در این مسیر مشاوره و راهنمایی خوبی هم صورت نگیرد، احتمال دارد فرایند برای وی شکل فرسایشی به خود بگیرد و ممکن است احساس لذت از انجام پژوهش و یا انتشار نتایج تحقیق را در وی از بین ببرد.

✓ **آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها:** مهارت زبانی در تولیدات علمی از مؤلفه‌های غیر قابل اغماض است. اگر بپذیریم علم پدیده‌ای جهانی است و ارتباطات علمی نیز به تاسی از آن در گستره جهانی جریان می‌یابد، تولید علمی باید به زبانی باشد که بُعد وسیعی از جهان را درنوردد. لذا گرایش عمومی جهان به انتشار تولیدات علمی به زبان انگلیسی را هم می‌توان از این منظر دید. البته کمبود مجلات و

کانال‌های اشاعه نتایج پژوهشی، تبعیض در داوری و پذیرش مقاله در مجلات داخلی، طولانی بودن فرایند پذیرش مقاله در مجلات داخلی، محروم بودن از دریافت استناد از سایر مقاله‌ها به زبان‌های خارجی و عواملی از این قبیل نیز می‌توانند انگیزه چاپ مقاله در مجلات به زبان‌های دیگر به‌ویژه مجلات انگلیسی زبان را تقویت کنند. لذا در کنار این محدودیت‌های مبتنی بر عوامل داخلی، انتشار مقالات به زبان غیرفارسی، مهارت زبانی برای نگارش به زبان علمی خارجی و نیز مهارت در استفاده از منابع به زبان خارجی را می‌طلبد. نتایج مطالعه نشان داد که از دیدگاه دانشجویان، مهارت نداشتن در زبان انگلیسی و سایر زبان‌های خارجی به‌عنوان مانع در ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور توسط آنان تأثیر دارد؛ که به لحاظ مهارت نگارش با یافته‌های میزنهلدر، کالینوسکی و ساندرز (۱۹۹۵)، جیتل (۲۰۰۷) و امین (۲۰۱۳) همسو است.

✓ **آشنایی نداشتن با مهارت نگارش مقاله علمی:** نگارش مقاله علمی مستلزم آشنایی با ساختار مقاله علمی، الگو و سبک نگارش، سبک و نحوه استناددهی، زبان علمی حوزه مربوطه، اصطلاح‌شناسی حوزه علمی، شناخت انتظارات و توقعات خوانندگان بالقوه مقاله و توانایی استفاده از بازنمون‌های مختلف برای نمایش نتایج و یافته‌ها است. از این رو، برای مبتدیان و افرادی که سابقه تولیدات علمی ندارند و یا پیش‌تر در تولید علمی و یا فرایند تولید اثری پژوهشی مشارکت نداشته‌اند، نگارش علمی دشوار است. نتایج مطالعه نشان داد که از دیدگاه دانشجویان مورد مطالعه آشنا نبودن با مهارت نگارش مقاله علمی به‌عنوان مانع در ارائه نتایج تولیدات علمی پایان‌نامه - محور تأثیر دارد. از این نظر یافته‌های میزنهلدر، کالینوسکی و ساندرز (۱۹۹۵)، جیتل (۲۰۰۷) و امین (۲۰۱۳) را تأیید می‌کند. با توجه به اینکه در مقاطع مختلف تحصیلی دانشگاهی واحد درسی مستقلی برای آشنا ساختن فراگیران به نحوه نگارش علمی وجود ندارد، دانشجویان را در مقاطع تحصیلات تکمیلی با مشکل مواجه می‌کند. رویکردی که بسیاری از دانشگاه‌ها دنبال می‌کنند، برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های آموزشی آشنایی با نحوه نگارش مقاله علمی است که در ایجاد این مهارت و یا تقویت آن بی‌تأثیر نیست. اما نکته‌ای که به نظر می‌رسد از آن غفلت شده است اینکه اگر دانشجو در دوران تحصیلات پایه و یا حتی زمان گذراندن درس‌های آموزشی، از سوی استادان در گروه‌های تحقیقاتی مشارکت داده شوند، فرصتی برای دانشجویان خواهد بود که عملاً درگیر فرایند پژوهش و حتی نگارش علمی شوند.

✓ **اطمینان نداشتن از نتایج یافته‌های پژوهش:** توسعه تحصیلات تکمیلی در کشور طی سالیان اخیر سبب شد بسیاری از مؤسسات با عنوان‌های مختلف برای

نگارش پایان‌نامه، انجام تحلیل‌های آماری پایان‌نامه، تحلیل نتایج، نگارش مقاله علمی، چاپ مقاله در مجلات معتبر و غیره رشد ناموزون داشته باشند. این امر را می‌توان از آفت‌ها و آسیب‌هایی دانست که به‌عنوان پیامدهای رشد بی‌رویه تحصیلات تکمیلی به وجود آمده است. آگاهی نداشتن دانشجویان از نحوه نگارش پایان‌نامه، شتاب در دریافت مدرک، شیوع پدیده مدرک‌گرایی، نبود راهنمایی و مشاوره مناسب، بی‌حوصلگی، ناتوانی علمی، اضطراب پژوهشی، اضطراب آمار و ریاضی، بی‌انگیزگی و عواملی از این قبیل ممکن است به نوعی در بروز این پدیده دخیل بوده باشند. نتیجه این عوامل ممکن است مراجعه دانشجویان به چنین مؤسسه‌ای و حتی خرید پایان‌نامه و پروژه تحقیقاتی آماده باشد. لذا در چنین مواردی نتایج ارائه شده و یافته‌های این مطالعات هم‌ای بسا جعلی و ساختگی باشند. به عبارت ساده‌تر، وقتی که دانشجوی خود درگیر فرایند اجرا، تکمیل و تدوین پایان‌نامه نباشد، از اطمینان وی نسبت به یافته‌های ارائه شده به نام خودش کاسته می‌شود. البته فراهم نبودن تجهیزات و امکانات لازم کارگاهی و آزمایشگاهی برای پژوهش نیز ممکن است محقق را به استفاده از مواد و لوازم غیر استاندارد سوق دهد که نتیجه آن یافته‌های تحقیقاتی عقیم و سخیف باشد. این عدم اطمینان ممکن است در دو حوزه خود را نشان دهد: نخست اینکه دیدگاه فرد را نسبت به سایر نتایج و به‌طور کلی یافته‌های پژوهشی تغییر می‌دهد. دیگر آنکه از اشاعه نتایج و یافته‌های پژوهش خود ابا دارد. نتایج مطالعه در این خصوص نشان می‌دهد اطمینان نداشتن از نتایج یافته‌های پژوهش به‌عنوان مانع در ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تأثیر داشته است. نتایج مطالعه در این حوزه با یافته‌های کوان، وینیاک و جاسینسکی (۲۰۰۲) همسو است.

✓ **عدم حمایت و راهنمایی از طرف استاد راهنما و مشاور:** با توجه به داده‌های آماری ارائه شده در خصوص داشتن سابقه تولیدات علمی که نشان می‌دهد تنها ۱۸/۹ درصد از دانشجویان مورد مطالعه سابقه تولیدات علمی داشته‌اند، اهمیت حمایت استادان راهنما و مشاور برجسته‌تر می‌شود. معمولاً انجام فعالیت پژوهشی پایان‌نامه‌ای و ارائه تولیدات علمی برای دانشجویی که سابقه تولید علمی و یا همکاری و مشارکت در حیطه مشابه را نداشته است، دشوار خواهد بود. برای این منظور لازم است که استادان راهنما و مشاور وقت بیشتری را در اختیار دانشجویان پایه تز قرار دهند. این معضل به نظر می‌رسد که طی چند سال گذشته گریبان‌گیر نظام آموزش عالی کشور شده است و تعادل بین استاد و دانشجو در مقطع تحصیلات تکمیلی را برهم زده است. افزایش تعداد دانشجویان با افزایش ظرفیت کد راهنمایی و مشاوره استادان همراه شده است و احتمالاً، همین مسئله در کنار فراهم نبودن امکانات

نرم‌افزاری و سخت‌افزاری (اتاق محل کار، تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی)، عدم تخصیص زمان کافی برای رسیدگی به مشکلات پژوهشی دانشجویان، نبود ارتباط مناسب و فضای صمیمی بین استاد و دانشجو و فقدان دغدغه مشترک در ارتباط با موضوع پژوهش سبب شده است که دانشجو از دریافت حمایت کافی و وافی از طرف استاد راهنما و مشاور محروم بماند. نتایج یافته‌ها نشان داد که این مقوله نیز به‌عنوان مانع در ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور از دیدگاه دانشجویان مطرح و مؤثر بوده است. از این نظر، یافته‌ها با یافته‌های شاه، شاه و پیروبون (۲۰۰۹) و موس (۲۰۰۹) همسو است.

✓ **محدودیت زمانی برای ارائه مقاله:** معمولاً آنچه برای دانشجویان به‌عنوان فرصت ارائه مقاله و دریافت نمره مربوط به مقاله مشخص شده است، فرصتی شش-ماهه تا یک‌ساله است. چنانچه پیش‌تر هم اشاره شد محدودیت کانال‌های اشاعه نتایج و به تبع آن تبعیض در پذیرش مقاله از طرف نشریات داخلی، در صورتی که با فقدان مهارت نگارش علمی، مهارت زبانی و نبود حمایت استادان راهنما و مشاور همراه باشد، ممکن است پس از مدت‌زمان کوتاهی به‌عنوان مانعی بزرگ، موجبات دل‌سردی دانشجو از ارائه مقاله از نتایج پایان‌نامه‌اش را فراهم سازد. البته در بسیاری از موارد ممکن است دانشجو نمره اکتسابی از ارائه پایان‌نامه را کافی دانسته و تلاشی اضافی برای کسب نمره بیشتر با ارائه نتایج در قالب مقاله انجام ندهد. نیاز به دریافت مدرک و ورود سریع به بازار کار هم عاملی دیگری است که نباید از آن غفلت کرد. نتایج مطالعه در این حوزه نیز نشان داد که محدودیت زمانی برای ارائه مقاله و تولیدات علمی پایان‌نامه - محور توسط دانشجویان به‌عنوان عامل و مانع مؤثر قلمداد شده است که با یافته‌های سرشتی و همکاران (۱۳۸۹)، میزنهلدر، کالینوسکی و ساندرز (۱۹۹۵)، کوان، وینیاک و جاسینسکی (۲۰۰۲)، شیلر و همکاران (۲۰۰۴)، جیتل (۲۰۰۷) و موس (۲۰۰۹) همسو است.

✓ **ناکافی بودن حمایت‌های مالی:** معمولاً پژوهش و فعالیت‌های پژوهشی نیازمند فرایندی سازمان‌یافته است که مبتنی بر نیاز بودن، برخورداری از بودجه و منابع مالی کافی و حمایت راهبردی و تخصصی از آن جمله‌اند. حمایت مالی از دو بعد قابل بررسی است. بُعد اول اینکه انجام پژوهش مستلزم صرف وقت، انرژی و هزینه‌های زیاد است که در بسیاری از موارد فراتر از توان مالی پژوهشگر است و مستلزم حمایت سازمان و یا صنعت خاصی است که می‌تواند از نتایج حاصله از پژوهش بهره‌برداری کند. از این منظر دانشگاه می‌تواند پل ارتباطی بین پژوهش‌های پایان‌نامه‌ای دانشجویان و حوزه صنایع و سازمان‌ها باشد و بخشی از منابع مالی

پژوهش را از این محل تأمین کند. مطمئناً وقتی محقق در مضيقه مالی قرار گیرد، تمرکز لازم برای پژوهش از او سلب خواهد شد. در خصوص تحقیقات دانشجویان که پایان‌نامه بهترین نمود آن است، نبود حمایت مالی در کنار پرداخت هزینه شهریه اضافی می‌تواند انگیزه لازم برای دست کشیدن از ارائه نتایج و تولید علمی را در دانشجو ایجاد کند. بُعد دوم، ویژگی تشویق و ترغیب‌کننده حمایت‌های مالی است که این مورد در دانشگاه‌ها معمولاً به درستی دنبال نمی‌شود و یا در بسیاری از موارد مستلزم فرایندی فرسایشی است. تمام این موارد در حالی است که تولیدات علمی با وابستگی‌های دانشگاهی تأثیری شگرف در رتبه‌بندی جهانی دانشگاه‌ها دارد و این همان چیزی است که به نظر می‌رسد رقابت بر سر آن از سال‌ها پیش شروع شده است. نتایج این مطالعه نشان داد که ناکافی بودن حمایت‌های مالی به‌عنوان مانع در ارائه نتایج و تولیدات علمی پایان‌نامه-محور تأثیر دارد. از این حیث با نتایج زارع احمدآبادی، منصورى و طاهرى دمنه (۱۳۸۸)، سرشتی، کاظمیان و دریس (۱۳۸۹)، نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۱) و سوماتیپالا، سربادانا و پاتل (۲۰۰۴) همسو است.

✓ **آشنایی نداشتن با فرایند چاپ مقاله:** همانند مهارت نگارش علمی و مقاله‌نویسی، این مؤلفه نیز اکتسابی و نیازمند سابقه تولید علمی و یا گذراندن دوره آموزشی لازم است. اگر کمبود کانال اشاعه اطلاعات را از چالش‌های حوزه ارتباط علمی بدانیم، آشنایی نداشتن با چگونگی اشاعه و فرایند ارسال مقاله به نشریات، نحوه داوری، ویرایش و دریافت پذیرش نیز چالشی دیگر است. بسیار مشاهده شده است که دانشجویان معمولاً با نشریات تخصصی حوزه مطالعاتی خود نیز آشنایی چندانی ندارند و این مسئله می‌بایست با برگزاری دوره‌های آموزشی و یا در کنار کلاس‌های آموزشی دوره به دانشجویان یاد داده شود. امروزه دانشگاه‌ها برای خرید منابع اطلاعاتی علمی به‌ویژه اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی هزینه‌های هنگفتی می‌پردازند. برای مدیریت پژوهش سالم، زمانی این هزینه‌های هنگفت قابل توجیه خواهد بود که میزان استفاده از آن در حوزه آموزش و پژوهش قابل تأمل باشد. این در حالی است که بسیاری از کاربران و دانشجویان با وجود این منابع، نحوه استفاده از آنها، نحوه تعامل و ارسال مقاله برای این‌گونه نشریات و حتی از اعتبار آنها آگاهی ندارند. یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد که مؤلفه آشنایی نداشتن با فرایند چاپ مقاله به‌عنوان مانع تولیدات علمی پایان‌نامه-محور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی مؤثر قلمداد شده است. نتایج این مؤلفه، یافته‌های جیتل (۲۰۰۷) را تأیید می‌کند.

✓ **ترس از رد شدن مقاله:** اضطراب پژوهش از مفاهیمی است که مطالعات گسترده‌ای در ارتباط با آن انجام شده است. اضطراب می‌تواند مانع بروز توانایی‌های فرد شود. با توجه به اینکه بالغ بر ۸۰ درصد دانشجویان سابقه تولیدات علمی پیش از ارائه پایان‌نامه نداشته‌اند، این نکته قابل تأمل است. ناگفته نماند که ترس از رد شدن مقاله می‌تواند با مؤلفه‌های دیگری از قبیل مهارت زبانی، مهارت نگارش علمی، عدم اطمینان از یافته‌های پژوهش، حمایت نشدن از طرف استادان راهنما و مشاور، آشنا نبودن با فرایند چاپ مقالات و حتی محدودیت زمانی برای ارائه مقاله در ارتباط باشد. برگزاری دوره‌های آموزشی، مشارکت دادن دانشجویان در فرایندهای تحقیقی طی گذراندن دوره آموزشی و حمایت استادان راهنما و مشاور می‌تواند این ترس را از بین ببرد. همچنین وجود این ترس سبب می‌شود که پیش از اقدام به ارائه تولید علمی، دانشجو دلسرد شده و دست از اقدام بردارد. نتایج مطالعه نشان داد که از دیدگاه دانشجویان ترس از رد شدن مقاله به‌عنوان مانع در ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور تأثیر دارد و نتایج مطالعه میزنهلدر، کالینوسکی و ساندرز (۱۹۹۵) را تأیید می‌کند.

✓ **کمبود کانال‌های اشاعه نتایج پژوهش:** به نظر می‌رسد که توزیع نشریات علمی به‌عنوان کانال اشاعه نتایج تحقیقات در حوزه‌های مختلف دانش متعادل نباشد. این مسئله وقتی حادتر می‌شود که مسائل محلی، زبانی و موضوعی را نیز در کنار آن بررسی کنیم. به‌عنوان مثال توزیع نشریات دارای اعتبار برای حوزه‌های علمی کشاورزی، علوم پزشکی و علوم پایه با نشریات حوزه علوم انسانی قابل مقایسه نیست. از طرف دیگر بسیاری از حوزه‌های علمی با رویکردهای فلسفی و یا اعتقادی خاصی دنبال می‌شود و محدودیت کانال‌های اشاعه اطلاعات برای آنها نیز بیشتر است. به‌عنوان مثال فلسفه اسلامی، عرفان اسلامی، هنر اسلامی، ادبیات فارسی، زبان فارسی و یا حوزه‌های علمی هنر از آن جمله‌اند. مشکل کانال‌های اشاعه نتایج، از منظر داخلی نیز قابل بحث است. معمولاً کمتر نشریه معتبر داخلی است که فرایند چاپ منظمی داشته باشد و بسیار دیده شده است که شماره‌های مجلات حداقل با یک و یا چندین نوبت چاپ تأخیری ارائه می‌شوند. مسئله دیگر سهم اندکی است که نشریات برای چاپ مقالات افراد خارج از محدوده هیئت تحریریه می‌پذیرند که به مشکلات عمده‌ای منجر می‌شود. یافته‌های مطالعه حاکی از آن است که از دیدگاه دانشجویان محدودیت کانال اشاعه نتایج به‌عنوان مانع در ارائه تولیدات علمی آنان مؤثر بوده است که با یافته‌های موس (۲۰۰۹) همسو است.

✓ **فقر فرهنگی پژوهش:** ارتباط پژوهش با مسائل اجتماعی و جامعه از ابعاد مختلفی قابل بررسی و بحث است. آنچه مبنای پژوهش قرار می‌گیرد نیازهای اجتماعی است. از این نظر، جامعه نیاز به پژوهش را تأمین می‌کند. از طرف دیگر، نتایج و یافته‌های پژوهشی در قالب کالا و خدماتی نمود می‌یابند که در جامعه مورد استفاده قرار می‌گیرند و به عبارتی لوازم زندگی و رفاه جامعه حاصل نتایج پژوهش‌ها است. به‌طور کلی می‌توان ارتباط جامعه و پژوهش را ارتباطی نزدیک و دوطرفه قلمداد کرد. هرچقدر در یک جامعه نتایج تحقیقات برای صنعت و تصمیم‌گیری کلان ارزشمند باشد، می‌توان انتظار رشد و بالندگی برای پژوهش و پژوهش‌گران متصور شد. برعکس، در صورتی که جامعه نسبت به یافته‌های پژوهشی بی‌توجه باشد و یا پژوهشگر احساس کند تلاش علمی او تأثیری در کارکردهای جامعه ندارد، موجبات دلسردی وی فراهم خواهد شد. مسئله دیگر این است که ارتباط تنگاتنگ جامعه، سیاست، فرهنگ، اقتصاد، فناوری و غیره به‌عنوان نمودهای زندگی اجتماعی با پژوهش به انجام پژوهش‌های کاربردی منجر می‌شود. در غیر این صورت پژوهش‌ها صرفاً برای بسط نظریات انجام خواهند شد و هر یک مسیر جدا طی خواهند کرد. پژوهش‌بایستی در جامعه کاری ارزشمند و ضروری تعریف شود و از طرف افراد جامعه و دولت‌مردان حمایت همه‌جانبه شود. آنچه گفته شد نمونه‌های فقر فرهنگی پژوهش است و در مطالعه حاضر توسط دانشجویان به‌عنوان مانعی مؤثر در ارائه تولیدات علمی پایان‌نامه - محور مشخص شده است. از این حیث یافته‌های این مطالعه با نتایج مطالعات زارع احمدآبادی، منصورى و دمنه (۱۳۸۸)، نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۱) و امین (۲۰۱۳) همسو است.

به‌طور کلی موانع مؤثر بر تولیدات علمی پایان‌نامه محور را می‌توان در قالب زیرمجموعه‌های عوامل فردی، سازمانی، اجتماعی، مهارتی - دانشی، مالی و مسائل مرتبط با کانال‌های اشاعه بررسی کرد. در این مطالعه سعی شد تا شکل نسبتاً جامع حاوی عناصر زیرمجموعه‌های فوق در قالب موانع یازده‌گانه بررسی شود. نتایج نشان داد که بی‌انگیزگی و نداشتن علاقه، آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها، آشنا نبودن با مهارت نگارش مقاله علمی، اطمینان نداشتن از نتایج یافته‌های پژوهش، نبود حمایت و راهنمایی از طرف استاد راهنما و مشاور، محدودیت زمانی برای ارائه مقاله، ناکافی بودن حمایت‌های مالی، آشنا نبودن با فرایند چاپ مقاله، ترس از رد شدن مقاله، کانال‌های اشاعه نتایج پژوهش و فقر فرهنگی پژوهش‌جملگی به‌عنوان مانع و محدودیت در تولیدات علمی پایان‌نامه - محور دانشجویان تحصیلات تکمیلی واحد علوم و تحقیقات خوزستان مطرح بوده‌اند؛ اما به‌طور خاص، مؤلفه‌های

محدودیت زمانی برای ارائه مقاله، حمایت نشدن از طرف استادان راهنما و مشاور، فقر فرهنگی پژوهش و آشنایی نداشتن با زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها به ترتیب از درجه اهمیت بیشتری برخوردارند. لذا با توجه به مباحث پیشین موارد زیر را می‌توان به‌عنوان پیشنهادهای اجرایی این مطالعه ذکر نمود:

- بازنگری در شیوه آموزش و ایجاد پویایی برای ایجاد انگیزه در دانشجویان برای انجام فعالیت‌های پژوهشی و دوری از جزوه‌محوری.
- ایجاد ارتباط نزدیک بین دانشجویان و استادان برای علاقه‌مند کردن دانشجویان به ارائه تولیدات علمی.
- برگزاری کلاس‌های تقویت زبان انگلیسی دانشجویان به‌ویژه در حوزه ترجمه متون و نگارش علمی.
- ایجاد بخش ترجمه که دانشجویان فاقد مهارت نگارش به زبان علمی بتوانند با هزینه اندک، مقاله خود را برای ترجمه و چاپ به افرادی امین واگذار کنند.
- همکاری و نظارت دقیق از طرف استادان راهنما و مشاور در فرایند پژوهش پایان‌نامه‌ای و دقت نظر داوران در ارزیابی نتایج و یافته‌های پژوهشی پایان‌نامه دانشجویان.
- ایجاد امکانات لازم برای اینکه استادان راهنما و مشاور مدت زمان بیشتری در دسترس دانشجویان باشند و بر فعالیت پژوهشی آنان نظارت کنند.
- اعطای مدت زمان بیشتر برای دانشجویان برای ارائه مقاله و کسب نمره مربوط به آن.
- حمایت مالی از دانشجو برای ترجمه و چاپ در مجلات علمی معتبر.
- برگزاری دوره‌های آموزشی نحوه استفاده از منابع علمی به صورت متوالی و در طول ترم.
- برگزاری دوره‌های آموزشی برای معرفی نشریات تخصصی رشته‌ها و نحوه ارسال مقاله.
- مشارکت دادن دانشجویان در فعالیت‌های تحقیقاتی که به ایجاد علاقه پژوهشی در آنها و کاهش ترس کمک خواهد کرد.
- برگزاری مداوم دوره‌های آموزشی آمار و کاربرد آن در پژوهش و نیز نحوه استفاده از نرم‌افزارهای آماری.
- راه‌اندازی نشریات تخصصی به زبان فارسی و انگلیسی، نظارت بر کیفیت این نشریات و توزیع متوازن آن در حوزه‌های مختلف علمی.

- فعال بودن حوزه پژوهش در گستره ارتباطات علمی با سایر مجامع علمی ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی.
  - برگزاری سمینارها و همایش‌های تخصصی که فرصت ارائه نتایج و یافته‌های پژوهشی پایان‌نامه‌ای در آن فراهم شود.
  - ایجاد و تقویت ارتباط نزدیک با سازمان‌ها و صنایع برای استفاده از نتایج و کاربردی کردن پژوهش‌ها.
  - ارتقای جایگاه پژوهش در دانشگاه و جامعه.
- همچنین با توجه به تنوع ساختار آموزشی، پژوهشی و اداری مراکز آموزشی پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده برای دانشجویان و محققان سایر دانشگاه‌ها و سازمان‌ها اجرا شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- برومند، زهرا (۱۳۸۵). مدیریت رفتار سازمانی. تهران: دانشگاه پیام نور.
- زارع احمدآبادی، حبیب؛ منصوری، حسین و طاهری دمنه، محسن (۱۳۸۸). واکاوی موانع انجام پژوهش در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور با استفاده از تکنیک Topsis فازی (از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد). فصلنامه مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۴ (۱۳)، ۱۱۳-۱۳۸.
- ستوده اصل، نعمت؛ قربانی، راهب و رشیدی‌پور، علی (۱۳۹۳). بررسی مشکلات پژوهشی و موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان. کومش، ۱۶ (۱)، ۱-۷.
- سرشتی، منیژه؛ کاظمیان، افسانه و دریس، فاطمه (۱۳۸۹). موانع انجام تحقیقات از دیدگاه اساتید و کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد. مجله راهبردهای آموزش، ۲ (۳)، ۵۱-۵۷.
- کریمیان، زهرا؛ صباغیان، زهرا و صالح صدق‌پور، بهرام (۱۳۹۰). بررسی موانع و چالش‌های پژوهش و تولید علم در دانشگاه‌های علوم پزشکی. دو فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۳ (۴)، ۳۵-۶۳.
- نوروزی، عباسعلی؛ ابوالقاسمی، محمود و قهرمانی، محمد (۱۳۹۱). راهبرد تولید علم بر اساس تحلیل ساختارهای سازمانی و مدیریتی دانشگاه‌ها. مطالعات مدیریت راهبردی، ۱۲، ۱۲۳-۱۴۳.
- نوروزی، عباسعلی؛ ابوالقاسمی، محمود و قهرمانی، محمد (۱۳۹۴). بررسی موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۶ (۲۲)، ۷۷-۱۰۸.
- Ameen, Kanwal (2013). The barriers in producing high quality library and information science research in developing countries: The case of Pakistan. *Journal of Scholarly Publishing*. 44 (3). 256 - 273.
DOI: <http://dx.doi.org/10.3138/jsp.44.3.004>
- Cowan, C.; Vinayak, K. & Jasinski D. M. (2002). CRNA-conducted research: Is it being done? *AANA Journal*, 70, 181-186.
- Hicks, D. (2009). Evolving regimes of multi-university research evaluation. *Higher Education*. 57. 393-404.
- Jahan F.; Maabali A. A.; Siddiqui. M. A. & Zadiali. N. M. A. (2015). Attitude and Barrier towards Research amongst Health Care Professionals Working in Primary Care Service

- of Oman. *Journal of Health Education & Research Development*, 3 (3),144. doi:10.4172/2380-5439.1000144
- Jutel, A. M. (2007). Writing for publication in the polytechnic or 'new university' sector. *Nurse Author & Editor*. 17. Retrieved on October 9, 2014, from <http://www.nurseeditor.com>
- Mc Caughan, D.; Thompson, C.; Cullum, N.; Sheldon, T. A. and Thompson, D. R. (2002). Acute care nurses' perceptions of barriers to using research information in clinical decision-making. *Journal of Advanced Nursing*. 39 (1), 46-60.
- Meisenhelder, J. B.; Kalinoski, J. & Saunders, J. M. (1995). Perceived barriers to getting published: Results of the JANAC survey. *JANAC*. 6, 57-62.
- Moos, Daniel D. (2009). *Barriers to the publication of scientific literature by academic certified registered nurse anesthetists*. PhD. Dissertation. Saint Mary College.
- Safavi, Zainab (2014). Barriers to research from the perspective of faculty members of knowledge and information science: a case study of Public Universities in Tehran. *Collnet Journal of Scientometrics and Information Management*. 8 (2), 281-291.
- Schiller, D.; Mildahn, B.; Revilla, J. & Schatz, L. (2004). Barriers against the transfer of knowledge between universities and the industry in Newly-Industrialized Countries. An Analysis of the Regional Innovation System of Bangkok, Augusta 2006, Presented in *ERSA Conference*. (European Regional Science Association). Will retrieve in: <http://www.ersa.com>.
- Shah, J.; Shah, A. & Pietrobon, R. (2009). Scientific writing of novice researchers: what difficulties do they encounter? *Academic Medicine*. 84, 511-516.
- Sumathipala, A.; Siribaddana, S. & Patel, V. (2004). Underrepresentation of developing countries in research literature Ethical issues arising from a survey of five leading medical journal. *BMC Medical Ethics*, 5 (5).
- Tan, M.; Akgun Sahin, Z. & Kardas Ozdemir, F. (2012). Barriers of research utilization from the perspective of nurses in eastern Turkey. *Nurse Outlook*. 60, 44-50.
- Wieczorek, A. L. & Mitrega, M. (2014). Language skills and affective barriers as factors influencing research productivity of scholars in business discipline in Poland. Human Capital without Borders: Management, Knowledge and Learning for Quality of Life. *Proceedings of the Knowledge and Learning, International Conference*. 25-27 June, Portoroz, Slovenia.